

4b. Silas L. Marker: Diskussionen om kønsneutrale stedord: Det er som at insistere på at kalde nogen Lars, selv om vedkommende hedder Peter

Teksten er et debatindlæg fra politiken.dk, 5. oktober 2019. Silas L. Marker (f. 1994) er filosof.

Diskussionen om de kønsneutrale stedord har fået Martin Krasnik til at kalde mediernes optag af det kønsneutrale 'de' for et angreb på fornuften. Min overbevisning er, at fornuften nok skal overleve, at vi viser hensyn til vores medmennesker.

5 Han, hun, hen eller de? Vi diskuterer køn og kønsidentiteter som aldrig før, og diskussionen om de kønsneutrale stedord får hurtigt debatten til at eksplodere.

I starten af september vakte det postyr, da flere medier skrev om en mail fra en institutleder på Københavns Universitet, der rådgav om, hvordan instituttets undervisere kunne være mere inkluderende over for non-binære og transpersoner.

10 Det handlede blandt andet om ikke at kalde de studerende sammen med kønnede udtryk som 'gutter' eller 'piger', men i stedet bruge kønsneutrale ord. Ugen efter skrev Sam Smith på Twitter, at den kendte popsanger nu ikke længere ville omtales som 'han' men som 'de'.

15 Det er ikke overraskende, at sociale forandringer skaber gnidninger, og den igangværende strid om stedordene viser, at sproget betyder noget for os alle sammen. Hvad der for nogen handler om grundlæggende respekt, udtrykker for andre et forkasteligt identitetspolitisk normskred.

20 Uanset hvad man synes om den, er der en udvikling i gang. I 1990'ernes tredjebølge-feminisme og queerteori begyndte man at se køn som socialt konstrueret og derfor flydende og foranderligt.

Ikke dermed sagt, at queerfeminister ikke mener, at biologi eksisterer; men vores fortolkning af biologien er socialt konstrueret, siger de.

25 I den traditionelle kønsforståelse ser man på folks kromosomer, eller hvad de har mellem benene, når man skal afgøre, hvilket køn de har. Men vi kunne lige så godt se på deres højde og beslutte os for, at alle over 1,70 meter var kvinder, mens resten var mænd.

Det lyder fjollet, men argumentet er, at det nuværende begreb om køn netop er fjollet og principielt set gør det samme: Sætter lighedstegn mellem en kropsdel og køn.

30 Der er derfor mere på spil, end om hvorvidt det singulære 'de' er grammatisk korrekt eller for besværligt at bruge. Den igangværende stedsords-strid udtrykker en dyb politisk og filosofisk konflikt om kønnenes (u)natur og sprogets rolle. Det er en kamp, vi indtil videre kun har set toppen af.

35 I Finland siger man hverken 'han' eller 'hun', men derimod 'hän' uanset køn, hvilket har inspireret til det kønsneutrale stedord 'hen'. Stadig flere foretrækker dog ligesom Sam Smith 'de', der stammer fra det engelske 'they'.

Netop det kønsneutrale 'they' blev for nylig optaget i den amerikanske ordbog Merriam-Webster. Som redaktionen bag ordbogen skriver i en artikel, har det

singulære 'they' været brugt konsistent siden 1300-tallet, og udviklingen af 'they'
40 fra flertal til ental spejler en lignende glidning i ordet 'you', der er gået fra at være
ental (du/dig) til også at være flertal (I/jer).

Det kan virke forvirrende, men er i grunden ikke så svært at bruge. Hvor man
før ville sige "Sam Smith laver god musik. Prøv at høre hans nye plade, han syn-
ger smukt, jeg er stor fan af ham" hedder det nu: "Prøv at høre deres nye plade, de
45 synger smukt, jeg er stor fan af dem".

Mange forveksler det kønsneutrale 'de' med den formelle tiltaleform 'De,' man
bruger over for kongelige. Men at være Des (modsat at være dus) angår tiltaleform
("vil De have en cigaret?"), det vil sige anden person.

Det kønsneutrale 'de' skrives derimod med småt og angår omtaleform, det vil
50 sige tredje person. Det handler altså om, hvordan man taler om folk ("tror du, de
vil have en cigaret?") og ikke til folk ("vil De have en cigaret?").

Det kønsneutrale 'de' har derfor hverken noget med flertalsformer eller forma-
liteter at gøre.

Kønsneutrale stedord har også skabt højlydte diskussioner i mediebranchen.
55 Skal man gøre som The Guardian, BBC og Politiken og rette sig efter inter-
viewpersonernes ønskede stedord?

Eller er det, som Weekendavisens Martin Krasnik mener, at svigte sit ansvar
som medie, fordi det forvirrer læserne og gør sproget uklart? Lytteren Kurt var
ikke i tvivl, da han skrev ind til Radio24syvs morgenprogram: "Hvis Politiken
60 rider med på det her pis, så opsiger jeg mit 40-årige abonnement".

Dansk Folkepartis Morten Messerschmidt taler om "kønsideologiens
ekstremer", og at denne bevægelse "vil udrydde os som folk", mens Marianne
Stidsen, lektor på KU, kalder det "mindretallets tyranni".

Krasnik advarer mod et angreb på sproget og fornuften, og Messerschmidts
65 partifælle Søren Espersen tordner i en YouTube-video mod "politisk korrekte
idioter" og "al deres køns-gøgl".

Reaktionerne på denne side af debatten er højlydte og kraftige, fordi man ser, at
en minoritet af identitetspolitiske årsager med magt vil afskaffe en velfungerende,
ønskværdig og ordnende institution; det kønnede sprog.

70 Det ses som (endnu) et sammenbrud i den gamle, ordnede og fornuftige verden.
Spørger man dem, der bruger det kønsneutrale 'de', handler det dog hverken om
straf, tankepoliti eller knægtelse af ytringsfriheden.

Som den nonbinære studerende Eliyas Kayon skrev i Politiken: "Der er ingen,
der prøver på at diktere eller lave love om, hvordan du og jeg skal tale. Du må
75 gøre og sige, hvad du har lyst til, men pointen er, at du skal vide, at dit sprog efter-
lader spor hos dem, du ekskluderer med ord".

Her er nøglen til at forstå, hvorfor debatten også bliver højlydt fra denne side.
Hvor Marianne Stidsen taler om mindretallets tyranni, ser man på denne side den
stædige insisteren på 'han' eller 'hun', som flertallets tyranni.

80 For når nogen nægter at bruge ens ønskede stedord, viser det for transpersoner
og nonbinære, at man ikke anerkender deres eksistens. At være 'de' frem for 'han'
er ikke bare noget, de føler sig som eller kan tage af og på som en kasket; det er
noget, de grundlæggende og eksistentielt er.

Det personlige er politisk, men i denne sammenhæng er det politiske også

⁸⁵ personligt. Ikke fordi kønsminoriteter altid tager det personligt, men fordi det angår deres person og levevilkår. Og når politik handler om mennesker, får det ofte disse menneskers følelser frem.

Debatten bliver nemt polariseret. Men uanset hvordan man forholder sig til queerfeminisme, handler kønsneutrale stedord, som Eliyas Kayon skriver, i høj ⁹⁰ grad om at tage hensyn. Ikke fordi det nødvendigvis er synd for nogen, men fordi vi i en civiliseret offentlighed indgår kompromiser og tager hensyn til hinanden.

Derfor giver det god mening, at uddannelsesinstitutioner og medier bruger folks ønskede stedord, og det virker overdrevet at kalde denne simple gestus et angreb på fornuften.

⁹⁵ Det er som at insistere på at kalde nogen Lars, selv om vedkommende hedder Peter. Ikke fordi der er noget galt med navnet Lars, men det forekommer respektløst, når personen nu hedder Peter.

Man kunne spørge, hvor fornuften er i dét? Og derudover: Går der noget af nogen ved at bruge folks ønskede stedord? Min bedste vurdering er, at fornuften ¹⁰⁰ nok skal klare den.

4c. Martin Krasnik: Ved de hvad?

Teksten er en leder fra weekendavisen.dk, publiceret 19. september 2019. Martin Krasnik (f. 1971) er journalist, debattør og chefredaktør på Weekendavisen.

Her på Weekendavisen er vi *Des* med læserne. Det er ikke, fordi vi er bange for at støde non-binære personer, altså folk, der hverken føler sig som mand eller kvinde. Vi sætter stor pris på alle læsere, uanset om de identificerer sig som det ene eller andet – eller tredje. Opmærksomme folk vil hér indvende, at forskellen *er* spottet:
5 I Weekendavisen er det jo *De* med stort d, ikke sandt? I den aktuelle debat om flydende kønsidentitet og tiltaleformer er henstillingen, at non-binære personer skal omtales i tredje person flertal, men med lille d: *de*, *dem* eller *deres*.

Står vi fast på traditionen, fordi vi er stædige og gammeldags? Det kan ikke fuldkommen afvises, men for os er det naturligt: At være *Des* giver en respektfuld
10 afstand. Vi er lidt mere omhyggelige med sproget, og det er en modvægt til den allestedsnærværende omklamring, hvor vildtfremmede mennesker absolut skal være på fornavn. Det er ikke et upersonligt *De*, men det viser, at vi ikke påstår at kende alle vores læsere hver og én. Er man *Des*, er der grænser for, hvad man kan tillade sig at sige. Det er et fint princip, mener vi. Som kultursociolog Bjørn
15 Andersen udtrykker det, kan man ikke bevise, at den uhøflighed, der har bredt sig, skyldes, at vi ikke længere er *Des*. Men det er sket parallelt med det enerådende *du*.

Kampen om pronominerne – som nu er vendt tilbage – er både fascinerende og væsentlig. I 1960erne og 1970erne handlede opgøret om *De* eller *du*. *De* var den
20 normale tiltaleform, medmindre man var i familie eller gode bekendte og aftalte at være *dus*. Forandringen kom ikke af sig selv på grund af den uformelle danske folkekarakter. Nej, den var resultatet af en heftig og ideologisk sprogkamp, hvor især Socialdemokratiet førte an for at trække Danmark væk fra det europæiske *De/du*-system. Kampen fik mere styrke med ungdomsoprørets opgør med autoriteterne,
25 men som udgangspunkt var det en socialdemokratisk klassekamp. Det handlede selvfølgelig om velfærdssamfundet, hvor alle i princippet skulle være lige.

Om normer og samfundsopfattelse handler også den nye sprogkamp. Udgangspunktet er ikke økonomi og klasse, men, naturligvis, køn. Nu skal undervisere på universitetet være opmærksomme på ”non-binære”¹ personer blandt de studerende
30 og derfor bestræbe sig på at undgå ”kønnede betegnelser” – ”han” og ”hun”, ”damer” eller ”gutter”. Fra de omtalte personer selv lyder det, at de foretrækker det kønsneutrale *de* eller *dem* eller *deres* – med lille d. På den måde undgår man unødigt kønsdiskrimination, og hvis der er binære transpersoner til stede i et lokale, hvad er så problemet? Sproget udvikler sig jo?

¹ *non-binære*: her om personer, der ikke identificerer sig som mand eller kvinde, men begge køn, hverken eller, noget mellem de to eller noget helt fjerde.

35 Tiltaleformerne beskriver forholdet mellem mennesker, og disse bløde hen-
stillinger om at tage mere hensyn forvandler sprogkamp til subtil sprogterror. Det
afgørende er nu ikke neutralt at beskrive forholdet mellem to personer, der ikke
kender hinanden, men at håndtere det, der skjuler sig i det enkelte individ: hans
eller hendes kønsidentitet. Den skal omfattes med enorm forsigtighed, idet man
40 aldrig kan vide, hvad der foregår inde i dybet. Og for at håndtere det opfindes et
forunderligt kaudervælsk på de personlige stedords område, som egentlig burde få
os til at bryde ud i latter.

Nu er der ikke så mange, der griner, og det skyldes nok, at man aner alvoren. Det
er sigende, at det non-binære tiltalekrav kommer fra USA, og det er med rette
45 kritiseret som endnu en identitetspolitisk mærkværdighed, der egentlig skaber den
modsatte effekt af det ønskede: At sige *du* blev opfattet som mere ligeværdigt end
De. Men nu bliver det helt skævt, idet man antager, at den ene part som udgangs-
punkt er svag – et offer, men med magten til at få andre til at tale sort. At kræve
enkeltpersoner omtalt i det majestætiske pluralis¹ (med lille, umajestætisk *d*) er
50 nysprog på orwellsk² niveau, og diskussionen må absolut ikke negligeres som en
bagatel. Kampen om pronominer er – også denne gang – et spejl på samfundet.
Det er studenteroprørets ultimative sejr: Professorerne skulle først droppe *De* for
du; nu skal de droppe *du* for *dem*. Det udtrykker et samfund, som hastigt bevæger
sig væk fra det fælles udgangspunkt, der ligger i den ensartede tiltaleform, stadig
55 mere individualiseret, stadig mere opmærksomt på den enkeltes behov. Det fælles
eksisterer ikke: En forsamling, et forelæsningslokale, hele det offentlige rum
opløses i rene individer, hvor alle er konger, som forventes behandlet med yderste
forsigtighed. Findes der overhovedet et kollektiv, ja, et samfund, må det hele tiden
tage hensyn til dette *jeg*, som nu overtrumfer alle andre pronominer og står som
60 verdens centrum. Det er begrædeligt. Og det er en udvikling, der bør bekæmpes.

¹ *majestætisk pluralis*: brugen af “vi” til at referere til én selv, traditionelt brugt af majestæten i formelle sammenhænge.

² *orwellsk*: henviser til den dystopiske roman *1984* (1949) af den engelske forfatter George Orwell (1903-1950) og bruges til at beskrive et samfund, hvor regeringen kontrollerer alle aspekter af borgernes liv og derved undertrykker individets frie tanke.